

Pracovisko: odbor podpory formálneho vzdelávania

Správa z pracovnej cesty

Meno a priezvisko: Mgr. Mária Harmaňošová

Zamestnanec: interný

Pracovná cesta

- dátum: 20. apríl – 22. apríl 2023
- miesto: Vilnius, Litva

Stručná správa:

V dňoch 20. – 22.č.2023 sa vo Vilniuse uskutočnila konferencia **Komplexnosť histórie: Odhaľovanie minulosti** pod záštitou EuroClio o súčasnom stave a budúcnosti dejepisného vzdelávania. EuroClio je Európska asociácia učiteľov dejepisu založená v roku 1992 na žiadosť Rady Európy s cieľom nadviazať kontakty medzi odborníkmi v oblasti dejepisného vzdelávania vo všetkých častiach nedávno zjednotenej Európy. EuroClio je sieť 83 riadnych a pridružených členských združení zastupujúcich 47 krajín (2019).

Aktivity EuroClio sa osobitne zameriavali na krajiny v procese politickej transformácie, najmä na krajiny/regióny s etnickým a náboženským napätím. Postupne sa projekty zamerali na tvorbu nadnárodných vzdelávacích materiálov a podporu partnerskej medzinárodnej spolupráce, čo prepojilo stovky historikov a učiteľov dejepisu, aby si vymieňali skúsenosti, realizovali inovatívne vzdelávanie o minulosti, diskutovali aj o citlivých a kontroverzných otázkach, a tak vytvárali nové a inkluzívne historické naratívy.

Na 29. výročnej konferencii EuroClio sa vzhľadom na miesto konania, Vilnius, a tému konferencie **Komplexnosť histórie: Odhaľovanie minulosti** osobitný dôraz kládol na zložitú a často nejednoznačnú povahu dejín.

Na hlavnej prednáške, panelových diskusiách a workshopoch dominovali diskusie, v čom je história zložitá a ako sa to na viacerých úrovniach reflektuje v dejepisnom vzdelávaní. Nie je správnou cestou aj v 21. storočí interpretovať dejiny výlučne z pozície národných dejín a prezentovať ju ako lineárny príbeh vedúci k národnej samostatnosti. Komplexnosť histórie je zakódovaná aj v jazyku, ktorý používame. Pojmy, ktoré často považujeme za samozrejmé, odrážajú zložené historické realie a v rôznych jazykoch majú rozličné konotácie. Znalosť jazykov je nevyhnutná pri zachytávaní historických nuáns bez ohľadu na krajinu, región alebo kontinent, o ktorých sa na hodine dejepisu hovorí.

Konferencia sa konala vo Vilniuse, v tesnej blízkosti Ruska a Ukrajiny, preto sa počas jej trvania poukazovalo na práve prebiehajúcu vojnu v Európe. Pocit naliehavosti diskutovať o dôsledkoch vojny v dejepisnom vzdelávaní sa prejavil v hlavnej diskusii s veľvyslankyňou EuroClio Tamarou Eidelmanovou a profesorom Georgiom Kasianovom, ktorú moderovala zakladateľka EuroClio Joke van der Leeuw-Roord. Obaja rečníci z Ruska a Ukrajiny, sa zamýšľali nad hlavnou témou konferencie, zložitou históriou vo svetle súčasnej vojny na Ukrajine - vrátane toho, ako ju možno vysvetliť študentom. Po diskusii nasledovalo premietanie dokumentárneho filmu, ktorý vytvoril tím EuroClio, o iniciatíve booksnotbombs.org, ktorá crowdfundingovo financuje vydanie novej série učebníc dejepisu na Ukrajine.

Účastníci tohtoročnej výročnej konferencie pricestovali z 35 krajín, niekoľkí z krajín mimo Európy, napr. Kanady, Južnej Afriky, Japonska, USA, Libanonu a Indie, a prispeli k celkovej atmosfére výmeny skúseností medzi učiteľmi, ktorí riešia problémy často podobného charakteru napriek rozdielom v kultúre a vzdelávacích systémoch.

Program konferencie:

Valné zhromaždenie Euroclio, Palác veľkovoľvodu, Vilnius

"Odhaľovanie zložitosti minulosti": Ako môžeme zapojiť žiakov do porozumenia zložitej histórie pomocou efektívneho kladenia otázok?

Workshop podľa nedávno publikovaného materiálu na portáli Historiana *"Umenie klásť otázky vo výučbe dejepisu"*, ktorý je založený na spolupráci s cieľom preskúmať stratégie efektívneho kladenia otázok prostredníctvom riešenia zložitých otázok a tém na hodinách dejepisu.

História, vizualizácia a médiá, Giedrius Mackevičius

História je príbeh o minulosti. Médiá sú nástrojom, ktorý berie monopol poznania a interpretácie minulosti. Vizualizácia nás odvádza od tradičných prameňov poznania minulosti. Meme kultúra stiera hranice. Takéto príbehy a obrazy sa šíria v médiách a stávajú sa vážnymi konkurentmi pre profesionálnych historikov a učiteľov. V dôsledku toho sa komplikuje problém kritického myslenia a vyvstáva otázka, či je historické poznanie schopné prekonať vizualizované naratívy, ktoré ponúkajú médiá.

Pohľadnice z nárazníkovej zóny, Evie Grouta a Kemal Asik

Areál paláca Ledra v nárazníkovej zóne na Cypre je otvorený pre verejnosť, oblasť má bohatú históriu, ktorá umožňuje skúmať rôzne vrstvy dejín. Nárazníkovú zónu možno využiť ako miesto na diskusiu o otázkach mieru, konfliktu a temného turizmu. Aktivita poskytuje účastníkom komplexné poznatky o jedinečnom priestore v kontexte Cypru, o manifestácii viacerých naratívov v rámci fyzického priestoru a dobrú prax pre tvorivé, zážitkové a participatívne učenie sa.

Skúmanie kontroverzných dejín v 21. storočí v kurikulárnom rámci, Luke O'Donnell

Systém vzdelávania predstavuje priamo alebo nepriamo mikrosvet celej spoločnosti vrátane: ministerstiev, akademickej obce, komunitných aktérov, učiteľov, vedenia škôl, žiakov a ich

rodičov. Systém vzdelávania je vhodné miesto na analýzu, ako možno skúmať kontroverzné dejiny a ako môže toto skúmanie ovplyvniť komunity, ktorých sme súčasťou. Workshop o tom, ako kontroverzné dejiny zaradiť do základných škôl s osobitným zameraním na kurikulum, na príklade konkrétnych prípadových štúdií z pohľadu učiteľa aj žiaka, spolu s praktickými radami.

Vyučovanie dejín, ktoré ešte nie sú dejinami, Ana Radakovic, Dea Maric a Catherine Savitsky

Príručka pre učiteľov so stratégiami určenými na pomoc učiteľom pri vyučovaní dejepisu v krajinách bývalej Juhoslávie o nedávnej histórii vojen v 90. rokoch 20. storočia. Projekt *Učíme sa dejiny, ktoré nie sú dejinami* získal ocenenie Global Pluralism Award v roku 2019. Počas seminára sa autori podelili o stratégie, ktoré možno použiť, keď je história pre učiteľov a/alebo študentov veľmi osobnou a/alebo emocionálnou.

Paralelné dejiny, Ann-Laure Liéval a Théo Cohen

Paralelné dejiny ponúkajú nový spôsob štúdia dejín konfliktov, ktoré sú stále aktuálne a kontroverzné. Metodika povzbudzuje študentov, aby skúmali pramene a diskutovali o alternatívnych interpretáciách predtým, ako dospejú k tvorbe vlastného názoru, teda nadobudli zručnosti, ktoré mladým ľuďom pomáhajú nielen pri štúdiu histórie, ale pripravujú ich, aby sa stali aktívnymi občanmi v zdravých pluralitných demokraciách. Aktivity sú založené na konfrontácii viacerých rozprávání o tej istej téme. parallelhistories.org.uk

Úspešná transformácia Litvy na nezávislú krajinu a vyrovnávanie sa so stigмой zo sovietskeho dedičstva, Robertas Ramanauskas

História Litovskej republiky sa od jej počiatkov po súčasnú situáciu ruskej agresie na Ukrajine vyvíjala v dvoch paralelných líniách. Ťažké a často bolestné skúsenosti zo sovietskej éry na osobnej, rodinnej, komunitnej a štátnej úrovni vyústili do snahy o kompenzáciu stratených príležitostí. Zároveň je tu snaha vytvoriť rámec na zabránenie opakovaniu situácie zo sovietskej éry a pripútaniu k sovietskemu modelu ruskej kultúry, počnúc typickým ruským humorom a končiac akýmsi komplexom menejcennosti. To všetko má za následok zložité politické, hospodárske a kultúrne prejavy, ktoré sa snažia nájsť rovnováhu medzi autonómiou a tendenciou reagovať na vôľu zhora.

Ako by sme mali komunikovať a pripomínať si kontroverzné udalosti z minulosti: 1923, Antanas Jonusas

Workshop o komunikácii a pripomínaní si kontroverzných udalostí z minulosti, ktoré sa zvyčajne označujú ako "účel svätých prostriedkov". Učebnicovým príkladom kontroverzných udalostí je takzvaná "Klajpedská vzbura". V januári 1923 litovská vláda využila priaznivú medzinárodnú situáciu a v zinscenovanej vzbure násilím obsadila "Memelland". Litve sa podarilo uznať svoju pozíciu v Memellande aj na medzinárodnej úrovni a kontrolovala ho až do marca 1939. Vzbura sa považuje za odvážny a potrebný čin pre novovybudovaný národný štát. Ktovie, či by dnes Litva mala Klajpedu, ak by k povstaniu nikdy nedošlo - zvyknú hovoriť Litovčania, ale či môžeme stále glorifikovať minulé udalosti, ktoré by sme s najväčšou pravdepodobnosťou podľa noriem dnešného medzinárodného práva neospravedlnili? Alebo

jednoducho potrebujeme iné prostriedky a spôsoby, ako komunikovať a pripomínať si takéto udalosti?

Úloha svedectiev pri odhaľovaní minulosti, Monika Mezei

Workshop prezentoval aktivity Nadácie USC Shoah na online vzdelávacej platforme (IWitness), jej pedagogických cieľoch a metodike a o jej možnom využití v triedach. Video z databázy svedectiev o genocídnom násilí 20. storočia môže byť účinným nástrojom pri odhaľovaní minulosti a porozumení zložitým dejinám. Platforma približuje témy, cez ktoré sa študenti môžu dozvedieť o rôznych aspektoch holokaustu a iných genocíd, dejiny občianskych hnutí a revolúcií, o propagande a diktatúrach, literatúre a umení atď. Tieto aktivity sa dajú využiť v rôznych učebných predmetoch alebo mimoškolských programoch.

Kto sa bojí skupinovej práce? Možnosti a výzvy využívania skupinovej práce na podporu dialógu, diskusie a debaty s cieľom spoznať zložitú minulosti, David Ingledew

Spoločné učenie prostredníctvom skupinovej práce je kľúčovým pedagogickým prístupom, ktorý umožňuje študentom vyjadriť svoje myšlienky, zdieľať ich a diskutovať o nich a spoločne porozumieť histórii a občianstvu. Skupinová práca môže pomôcť študentom naučiť sa nesúhlasiť, rozvíjať zručnosti v argumentácii rôznych historických perspektív prostredníctvom konštruktívnej a pútavej diskusie. V posledných rokoch však používanie a opodstatnenosť skupinovej práce spochybnil niektorí zástancovia kognitívnej vedy/priameho vyučovania a vplyvu pandémie Covid na fyzické prostredie triedy. Seminár skúmal hodnotu, praktické využitie a výzvy využívania skupinovej práce na učenie sa o minulosti a na podporu dialógu, diskusie a debaty na hodinách dejepisu na príklade vyučovacej hodiny o Parížskej mierovej konferencii v roku 1919. Ingledew sa opiera o vlastný doktorandský výskum stredoškolských učiteľov dejepisu zameraný na využívanie dialógu na hodinách dejepisu, ktorý zdôrazňuje význam multiperspektívnosti.

Citlivá práca s emóciami pri odhaľovaní minulosti, Nathalie Sirois

Pri odhaľovaní zložitých súvislostí v dejinách všetci zúčastnení môžu očakávať, že zažijú momenty náročné na emocionálnej aj kognitívnej úrovni. Zapojenie ťažkých a kontroverzných tém, úctivý nesúhlas a zachovanie zvedavosti, keď sa naše perspektívy a identity stanú súčasťou rozhovoru sú zručnosti, ktoré majú emocionálnu zložku. Aké miesto má táto zložka v našom chápaní toho, ako učíme? Prečo je dôležité uvedomiť si hlboké emocionálne (aj mozgové) reakcie, ktoré sa pri tejto práci objavujú? Seminár ponúka prehľad kľúčových poznatkov založených na vedeckých dôkazoch princípov a stratégií, ktoré pomôžu napredovať pri rozvíjaní flexibilnej mysle a kritického myslenia u študentov.

Hlavné prednášky na tému Zložitost' dejín, ktoré viedli Tamara Eidelman a Georgiy Kasianov

Premietanie dokumentárneho filmu "*Knihy nie bomby*", projekt implementácie novej učebnice dejepisu na Ukrajine booksnotbombs.org

Návšteva školy Queen Morta - <https://karalienesmortosmokykla.lt/en/>

Hranie rolí a aktivity s perspektívou na hodine kontroverzných dejín, Mimi Stephens

Dve aktivity programu *Choices: Konfrontácia s genocídou*: Nikdy viac a Občianska vojna v Sýrii. Každá aktivita využíva iný pedagogický prístup na podporu skúmania a diskusie študentov o zložitých historických otázkach. Účastníci si vyskúšajú (skrátenu) lekciu Konfrontácia s genocídou a aktivitu Občianska vojna v Sýrii a prediskutujú spôsoby, ako metodiku aplikovať na ďalšie témy a špecifické podmienky v triede.

Vyučovanie apartheidu pomocou literárnych textov: segregácia a protest v životoch, Athol Fugard, Stefania Gargioni

Workshop o vyučovaní apartheidu na strednej škole. Stefania používa literárne dielo Athola Fugarda ako historický prameň, aby preskúmala politiku segregácie v Južnej Afrike, ale aj protesty, ktoré boli proti nej. Dielo Athola Fugarda - súbor dramatických diel, v ktorých sa zaoberá segregáciou a jeho prácou s juhoafrickými africkými černoškými hercami - predstavovalo jedinečný spôsob využitia literatúry ako historického zdroja a na podporu kritického myslenia študentov.

Čo nám otázky, ktoré si kladieme, hovoria o nás samých?, Lars Peter Visti Hansen

Workshop o úlohe multiperspektivity vo vyučovaní a ako ju možno podporiť kladením otázok o (primárnych) zdrojoch v učebnici. Na príkladoch z dánskych učebníc budú účastníci diskutovať o relevantnosti daných tém pre súčasnosť a ich (ne)používanie v politickom diskurze. Diskusia sa zamerala na formuláciu rôznych otázok k prameňom a na zamyslenie sa, čo sa môžeme o sebe dozvedieť z otázok, ktoré kladieme.

Ako lepšie využívať pramene vo vyučovaní dejepisu, Yosanne Vella (University of Malta)

Prednášajúca školí učiteľov dejepisu a neustále sa snaží nájsť lepšie spôsoby vyučovania dejepisu na školách. Historické pramene sú v súčasnosti veľmi dôležitou súčasťou vyučovania dejepisu vo väčšine krajín a tradičné vyučovanie dejepisu len formou prednášok je našťastie zriedkavým javom. Teraz je čas prejsť od dobrého k ešte lepšiemu využívaniu prameňov vo vyučovaní. Workshop o tom, ako v dejepise môže učiteľ prejsť od používania prameňov na získavanie informácií alebo budovanie príbehu k používaniu zdrojov tak, aby ukázal, ako dejiny fungujú.

Priblíženie digitalizovanej histórie v triede, Alice Modena a Jodie van't Hoff

Workshop o tom, ako môžu digitálne nástroje, napríklad *Historiana*, pomôcť zaujať študentov a upútať ich pozornosť priblížením konkrétnej témy. Po krátkom predstavení nových funkcií *Historiany* nástrojom na tvorbu eLearningových aktivít bola možnosť vytvoriť vlastné aktivity, ktorých jadrom sú kvalitné pramene, na témy kolonializmu, imperializmu alebo nacionalizmu, vrátane spätnej väzby.

Revolučné hlasy, pohľad mladých, Sydne Clarke a Fernande Raine

Workshop o problémoch tvorby podcastov z pohľadu mládeže od producentky podcastu o dejinách *Untextbooked* a možnosť navrhnúť si vlastnú simulovanú epizódu podcastu.

Kto boli obeť národných socialistov? Učebný prístup založený na miestach pamäti súvisiacich s Holokaustom pod vedením mládeže, projektový tím, Eugenie Khatschatrian (EuroClio)

Workshop o metodike vzdelávania o Holokauste na základe lokality umožňuje mladým ľuďom prevziať zodpovednosť za svoj vlastný proces učenia sa. Učitelia a študenti z bosnianskych, dánskych a slovenských projektových tímov, sa podelili o svoje skúsenosti z realizácie projektov lokálnej histórie na svojich školách, kde žiakov povzbudzujú, aby sa zaoberali históriou vlastnej štvrte, mesta alebo regiónu. Výhody skúseností zo vzdelávania v miestnych komunitách a spolupráce s inštitúciami ako múzeá a archívy študentom pomáhajú vytvoriť si hlbšie porozumenie vlastného okolia a svojho miesta vo svete. Metodika pomáha študentom spoznávať rôzne skupiny ovplyvnené národným socializmom a holokaustom v celej Európe a umožňuje rozvíjať zručnosti komunikácie, kritického myslenia, empatie a rešpektu, pričom sa opiera o referenčný rámec kompetencií Rady Európy pre demokratickú kultúru.

Čítanie verejných priestorov, Juraj Varga

Ako sa pýtať na verejný(é) priestor(y) ako na médium, ako a aké zdroje môžeme použiť? Denne sa pohybujeme okolo prvkov verejného priestoru a rovnako aj naši študenti - mnohokrát bez toho, aby si všimli alebo pochopili, čo ich obklopuje a aká je jeho úloha v interakcii s kultúrnymi hodnotami a ich reprodukcií. Pozrieme sa na rôzne prvky/štruktúry verejných priestorov a budeme diskutovať a skúšať rôzne prístupy, ako ich využiť (sochy, pomníky, námestia, budovy a konkrétne miesta) v školskej dejepisnej/učebnej praxi.

Dejiny náboženstva prostredníctvom filmovej tvorby: Projekt RETOPEA a docutube-metóda, Prof. John Wolffe a Dr. Stefanie Sinclair

Workshop o tom, ako môžu mladí ľudia skúmať citlivé a potenciálne kontroverzné historické témy týkajúce sa náboženstva prostredníctvom tvorivého procesu tvorby krátkych dokumentárnych filmov (tzv. "docutubes"). Metodika aktívneho zapojenia mladých ľudí (vo veku 13 - 18 rokov) do poznávania náboženskej rozmanitosti v minulosti a súčasnosti. Príklady a zdroje, vyvinuté v rámci projektu financovaného EÚ RETOPEA ("Náboženská tolerancia a mier"), retopea.eu a online kurz a semináre docutube.

Učenie sa o prechodnom období: ako sa vyrovnáť s verejnou pamäťou o komunistickej minulosti na hodinách dejepisu?, Bistra Stoimenova

Čo je to prechodné obdobie? Ako (sa) učiť o kontroverzných spomienkach pri vyrovnávaní sa s nedávnou minulosťou? Workshop sa sústreďí na otázky súvisiace s verejnou pamäťou, skúmaním komunistickej minulosti a protichodných spomienok v troch krajinách: Bulharsko, Poľsko a Litva. Workshop vychádza z výsledkov a vzdelávacích aktivít projektu *"Transition Dialogue 2019-2021. Vyrovnávanie sa so zmenami v demokratickými spôsobmi"* Participatívny prístup k riešeniu transformácie v Nemecku po roku 89 a Východnej Európe s novými koncepciami pre európske občianske vzdelávanie.

Záver:

Konferencia mala pestrý a inšpiratívny program v prostredí intenzívnej medzinárodnej spolupráce a výmeny skúseností a kontaktov. Viacero prezentovaných edukačných publikácií, zdrojov, prístupov a metodík je možné aplikovať aj v prostredí slovenských škôl. Na jednom

z projektov „Kto bolo obeť národného socializmu?“ spolupracovali aj študenti a učitelia z partnerskej školy Slovenska.

Euroclio by uvítalo ako svojho ďalšieho člena partnerskú organizáciu – Slovenskú asociáciu učiteľov dejepisu na nadviazanie spolupráce v rámci medzinárodných, multilaterálnych vzdelávacích projektov.

Vypracovala:

Mgr. Mária Harmaňošová, 30. 4. 2023

.....